

PILIETINĖ LAISVĖ: SAMPRATOS RAIDA IR LŪKESČIAI

Pradine pozicija imsime J. S. Millio pateiktą pilietinės laisvės, kaip valdžios, kurią visuomenė gali teisėtai taikyti individo atžvilgiu, prigimties ir ribų supratimą.

Savitą pilietinės laisvės sampratą galime aptikti jau Aristotelio veikaluose, pirmiausiai „Politikoje“, kurioje kalbama apie valstybę kaip apie laisvųjų bendriją. Aristotelinėje sampratoje pilietinė laisvė glaudžiai susijusi su valios laisve, tačiau su ja nesutampa.

Alternatyvią aristotelinei pilietinės laisvės sampratą pasiūlo Hobbesas, kuris laikosi individualistinio ir mechanistinio požiūrio į visuomenės sąrangą. Jis laisvę sieja su trukdymų norams įgyvendinti nebuvimu. Toliau šią sampratą tobulina Locke'as, tardamas, kad visuomeninė žmogaus laisvė – tai jo nepriklausymas jokiai kitai įstatyminei valdžiai, išskyrus tą, kuri įsteigta visuomenės sutartimi ir nepavaldumas jokiai valiai, ar įstatymų apribojimui, išskyrus tą, kuris tokios valdžios bus nustatytas pagal jos įgaliojimus.

Kritikuodamas tiek aristotelinę, tiek Locke'o pasiūlytą laisvės sampratą, Millis pasiūlo naują pilietinės laisvės apibūdinimą, kurį galima laikyti Locke'o laisvės sampratos plėtote. Anot jo, vienintelė laisvė, verta šio vardo, yra laisvė siekti savojo gėrio savo pasirinktu būdu kol nemėginame atimti iš kitų jų gėrį arba trukdyti jų pastangomis jį įgyti. Tai universalesnis už Locke'o pasiūlytą laisvės supratimas, nes jis nesiremia įstatyminės valdžios sankcijomis. Svarbus Millio pateiktos pilietinės laisvės sampratos bruožas yra tas, kad laisvė siejama su individo ir visuomenės gerove bei pažanga.

Laisvės reikšmės individo iri visuomenės pažangai nekvestionuoja daugelis ryškių šiuolaikinės politinės filosofijos atstovų, tačiau kai kurie jų pateikia kitą šios idėjos grindimo būdą. Štai F. A. von Hayekas iškelia savaiminės tvarkos susiklostymo idėją, kuri, anot jo, buvusi nesvetima dar antikos filosofams. Kiti mąstytojai, pavyzdžiui, J. Rawlsas savo teisingumo teorijoje remiasi J. S. Milliu, dažnai atkartodamas jo argumentaciją.

Millio pasiūlytą laisvės idėjos vertingumo grindimą mokslo, o ne politinės filosofijos kontekstui taiko P. Feyerabendas.

Nepaisydami vyraujančio pritarimo tiek pačiai pilietinės laisvės miliškajai sampratai, tiek jos vertingumo grindimo būdai, tariame, kad dera plėtoti ir aristotelinę pilietinės laisvės interpretaciją, bent jau dėl to, kad, kaip pasakytų Millis, būtinybė aiškinti tiesą arba ginti nuo priešininkų labai padeda protingai ir gyvai ją suvokti, o pražūtingas žmonių polinkis liautis mąščius apie dalyką, kai nustojama juo abejoti, yra pusės jų klaidų priežastis.